

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Києво-Могилянська академія»
Факультет гуманітарних наук

Кафедра історії
Кваліфікаційна робота
Освітній ступінь – бакалавр

На тему:
«Формування старшинських династій Гадяцького полку»

Виконав: студент 4-го року навчання
Спеціальності: 032 «Історія та археологія»
Освітньої програми: «Історія та археологія»
Недобор Ярослав Олексійович
Науковий керівник: Маслійчук В. Л.,
доктор історичних наук, старший викладач

Рецензент: Коваленко О. А., завідувачка сектору Національного музею
заповідника українського гончарства в Опішному, докторантка Полтавського
національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Кваліфікаційна робота
захищена з оцінкою « _____ »
Секретар ЕК _____
« _____ » _____ 2022 р.

Київ -2022

Декларація академічної доброчесності

Студента НаУКМА

Я, Недобор Ярослав Олексійович, студент 4 року навчання факультету гуманітарних наук, спеціальності: 032 «Історія та археологія»

адреса електронної пошти: yaroslav.nedobor@ukma.edu.ua

- підтверджую, що написана мною бакалаврська робота на тему «Формування старшинських династій Гадяцького полку» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, передбачених пунктами

3.1.1 -3.1.6 Положення про академічну доброчесність здобувачів НаУКМА від 07.03.2018 року, зі змістом якого ознайомена;

- підтверджую, що надана мною електронна версія роботи є остаточною і готовою до перевірки;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності, у будь-який спосіб, у тому числі порівняння змісту роботи та формування звіту подібності за допомогою електронної системи Unicheck.

- даю згоду на архівування моєї роботи в репозиторіях та базах даних університету для порівняння цієї та майбутніх робіт.

Дата та підпис студента/ки:

15.06.2022

АНОТАЦІЯ

Кваліфікаційної роботи

Тема: «Формування старшинських династій Гадяцького полку»

Автор: студент 4-го р. н. освітнього ступеня – бакалавр, спеціальності 032 «Історія та археологія» освітньо-наукової програми «Історія та археологія»

Науковий керівник: Маслійчук Володимир Леонтійович

Захищена: " ____ " _____ 2022 р.

Короткий зміст роботи:

У дипломній роботі досліджено функціонування старшинського прошарку в Гадяцькому полку впродовж більшої частини існування цієї адміністративно-територіальної одиниці. Робота демонструє соціальні відносини між різними ланками старшини як усередині полку, так і назовні. Для наочності відібрано дві сотні цього полку, завдяки їхньому прикладу виконали поставлені завдання роботи. Мета роботи продемонструвати закономірні й унікальні випадки формування старшини Гадяцького полку.

Під час написання роботи опрацьовано наявну історіографію, яка безпосередньо зв'язана з поданою проблематикою. Джерельна база дослідження спирається на опубліковані архівні справи. Також, коротко представлені основні історіографічні студії, і репрезентовано дослідників схожого напрямку історії Гетьманщини.

У підсумку роботи з'ясовано, що саме в цей час козацька еліта здобуває стабільне панування на Лівобережжі, нові династії сотників адмініструють на місцях. Трансформується статус і утворюються нові суспільні ролі. Паралельно з тим, на правителів Гадяцького полку впливала місцевість: з одного боку вихід на Слобожанщину, з іншого тісне переплетення із Січчю. Кваліфікаційна робота доповнює наявну історіографію Гадяча з околицями, водночас відкриває дискусію щодо менш відомих козацьких родів.

Зміст

Вступ.....	2
Розділ 1. Опішнянська сотня	5
1.1. Походження і кар'єра старшини.....	6
1.2. Забезпечення старшини.....	11
Розділ 2. Комишанська сотня	15
2.1. Походження і кар'єра старшини	15
2.2. Забезпечення старшини	17
Висновки.....	20
Список використаних джерел і літератури	22
1. Джерела.....	22
2. Література	22
Додатки.....	26
Додаток 1. Таблиця Опішнянських сотників	26
Додаток 2. Таблиця Комишанських сотників	35

Вступ

Актуальність дослідження безпосередньо виходить зі козацьких студій, які чимало дослідницького потенціалу зосередили на політичних нюансах упродовж довгого періоду Гетьманщини від сер. XVII – друг. пол. XVIII ст. Сюди ж віднесемо відтворення загального нарративу, спроби зрозуміти феномен козацтва, його генеалогію. Своєю чергою з'явилась потреба заповнити вакуум років, зрозуміти як функціонувала заплутана система соціальних ліфтів, доповнюються старі знання про урядову і неурядову старшину, дискутують майже пропущені історіографією питання гетьманського двору, звертається більше уваги історії повсякдення (одяг, прикраси, інтер'єр старшинських маєтків etc.). До всього різномайття безперечно цікавих підходів хочемо додати більше локального погляду на давно прийняті історіографію погляди, особливо що стосується монолітності козацького товариства в полках. Кожен полк, кожна сотня має унікальний досвід у певний період часу, який нам належить зібрати воєдино, надати імена «безликому» старшинському загалу.

Мета: продемонструвати соціальні, економічні та політичні зміни у старшини Гадяцького полку упродовж запропонованих хронологічних меж.

Дослідницькі завдання:

- 1) Проаналізувати наявну історіографію та джерельну базу дослідження;
- 2) Виявити суміжності й протилежності різних сотень Гадяцького полку;
- 3) Висвітлити економічну специфіку сотень Гадяцького полку.

Напрямок дослідження: соціальний, просопографічний, генеалогічний.

Об'єкт (проблеми) дослідження: формування старшинських династій Гадяцького полку.

Предмет дослідження: походження, кар'єра і забезпечення сотенної старшини.

Методологія: в основі дослідження загальнонаукові принципи аналізу та синтезу й метод критичного аналізу джерел; історико-порівняльний метод.

Територіальні рамки: Гадяцький полк, з двома найпоказовішими містечками Опішнею і Комишнею, що утворювали сотенні адміністрації в зазначені хронологічні рамки, що охоплюють території понад середніми течіями річок Псла і Ворскли (басейну Дніпра) і в адміністративному ключі сусідить із Полтавським, Лубенським, Миргородським полками Гетьманської держави та Охтирським і Сумським слобідськими полками.

Хронологічні рамки: 1660-ті – 1770-ті рр.

Історіографія поєднує в собі дослідників Гетьманщини різних напрямів дослідження і зі своєрідною методологією. Вадим Модзалевський і Михайло Лазаревський додали авторові роботи ґрунтовні генеалогічні розвідки. Завдяки енциклопедичним, багатотомним працям Володимира Кривошеї, Віктора Заруби, Юрія Гаєцького і джерельними доповненнями реконструйовано хронологію і антропоніми урядової старшини. Лев Окіншевич, Віра Панашенко, Ірина Кривошея – це, переважно, неурядова старшина та її співжиття у полку. Політико-соціальні, ба навіть повсякденні студії ранньомодерної України репрезентують Віктор Горобець, Олексій Сокирко, Юрій Волошин, що також пригодилося під час опрацювання матеріалу. Звісно засадниче, теоретичне підґрунтя «великого фронтиру» Слобожанщини принагідно використовує Володимир Маслійчук. У прицілі Ольги Васильєвої необхожені стежки історії гетьманського двору, що буде дуже доречним у контексті рангових володінь Гадяча.

Джерела роботи це Збірки актів (укладених за Російської імперії), та документів (універсалів, наказів, листів абощо): «Присяга Гадяцького полку 1718 року» видана завдяки палеографічній праці Івана Синяка, Акты относящиеся к истории Южной и Западной России, собранные и изданные Архео-графическою комиссиею у 15 т., Акты Московского государства,

изданные Императорской Академией Наук у 3 т., Доба гетьмана Івана Мазепи в документах у 2 т., Архів ранньомодерної Української держави у 6 т. тощо.

Структура зумовлена її метою та дослідницькими завданнями. Робота складається із двох розділів, висновку, списку використаних джерел та літератури, додатків.

Розділ 1. Опішнянська сотня

Перш ніж говорити про соціальний вимір адміністративно-територіальної одиниці детально, ми окреслимо зміни устрою для зрозумілості усіх перипетій політичних, економічних, соціальних etc. Опішнянські [Опушнянські] сотні (1648 – 1782 рр.). На всім, відомій «Генеральній карті України» Боплана 1648 р. позначений населений пункт Oroszinsky на Ворсклі¹. Задніпрянські осади заселялись людьми непостійними та бунтівними². Завдяки своєму найкоротшому річковому сполученні вище течії зі слобідськими містечками маємо звичну справу зі згадками опішнянців у Яблоніві, Чугуїві, Печенігові та Харкові³.

Початкова сотня виникла з перших років Хмельниччини 1648 р., як військово-територіальний підрозділ Гадяцького полку. У жовтні 1649 р. реєстрових козаків було 159, які віддані в підпорядкування Полтавському полку. Опішнянська сотня, імовірно, упродовж 1658 – 1660 рр. поводитись нестабільно. З одного боку опішняни виступали на боці Пушкаря проти військ Богуна⁴, з іншого боку намагалася інкорпоруватися до гадяцьких тамтешніх полковників і не слухала полтавський уряд, але зрештою ненадовго все повернулося на свої місця й під час адміністративної пертурбації 1660 – 1662 рр. сотня увійшла до Зіньківського полку. У Зіньківському полку вона проіснувала з 1662 – 1672 рр., після чого протягом 1672 – 1687 рр. знову була підпорядкована центру в Полтаві. Після подій на р. Коломак 1687 р. полк відданий для підсилення Гадяча, де був аж поки не увійшов у 1782 р. до Чернігівського намісництва. Поява другої сотні залишається під питанням, але фіксується на межі XVII – XVIII ст., також після остаточного від'єднання

---

¹ Delineatio generalis Camporum Desertorum vulgo Ukraina : cum adjacentibus provinciis. URL: <https://www.loc.gov/resource/g7100.ct000383/?r=-0.043,0.308,0.622,0.308,0>, (дата звернення, 13.06.2022.)

² Грушевський М. С. Історія України-Руси. Нью-Йорк, 1956 р. Т. 8. С. 46.

³ Щербань А. Л. Роль Опішні в історії Слобожанщини XVII століття. *Серія «Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки»*. Харків, 2020. № 31. С. 6.

⁴ Грушевський М. С. Історія України-Руси. – 1958 Т. 10. С. 134-135.

сусідньої Котелевської сотні в 1724 р. і до Рум'янцевої ревізії проведеної у 1765 – 1769 рр., де зазначена лишень одна сотня. Детальніше це питання окреслюється у нашому попередньому дослідженні.

1.1. Походження і кар'єра старшини

Розпочнемо аналізувати старшину та звідки вони походить від найвищих доступних урядових посад до менш значних. У нас немає критичної кількості та якості даних про сотенну старшину Опішні 1660-х рр. Найбільш ранній достеменно відомий сотник першої опішнянської сотні, представник однієї із найдавніших козацько-старшинських родин⁵ Ярема Воронченко (вересень 1669 р. / 21 грудня 1670 – 7 лютого 1671 рр.). Як бачимо, навіть хронологія обіймання ним посади має 1 рік і 3 місяці, розбіжності між дослідниками (див. Додаток 1). Ще проблематика дослідження пов'язана з хибними уявленнями про склад сотенної старшини, (не)обов'язкову наявність тих чи тих посад сотенного рівня.

З упевненістю можна говорити, про надважливість географічного чинника в історії Опішнянської сотні. Від початку XVIII ст., під час різноманітних посольств, військових переходів низовиків до Батурина чи Москви частим шляхом обираються землі Гадяча⁶. Також з Опішні можна зручно переходити ще в напрямку Котельви до Слобідської України. Між Гетьманщиною та Військом Запорозьким Низовим залишався простір Поворскля із притоками Мерла, Коломак за які велись дискусії на найвищому рівні та з аргументами, на кшталт давності права на власність земель⁷. Попри все, показником тісних зв'язків городового полку і запорозького «фронтиру», їхнього взаємопроникнення будуть ті самі посадовці. Так, бувший кошовий отаман Запорізької Січі Лихопой [Лихопій] Філон [Филон, Филимон] сотникував у Опішнянській другій сотні упродовж приблизно 1696 – 1703 рр.,

---

⁵ Кривошея В. Козацька еліта Гетьманщини. Київ, 2008. С. 199.

⁶ Історія українського козацтва: Нариси: у 2 т. Київ, 2007. Т. 2. С. 128.

⁷ Алмазов А. Политический портрет украинского гетмана Ивана Самойловича в контексте русско-украинских отношений (1672-1687 г.). Москва, 2012. С. 183.

після спливання терміну він осів там само у статусі козака та вважав Опішню своїм домом⁸. Під час допиту козацької старшини липня 1709, що перейшла від Мазепи на бік росіян він зізнався: «И как швед приходил к Опошне, тогда он, Филон, з другими жителями уходили з Опошни к московским войскам и был в слобочких городах»⁹. Як бачимо з того ж тексту, абсорбування січовиків у сотенні структури відбувалось в природній спосіб, і попри свій здавалося б низький статус «казак», його запрошували із загалом старшини Гадяцького полку в Глухів на обрання І. Скоропадського. У такому разі, маємо звичну справу з пам'яттю про колишнє адміністрування сотнею з можливим поєднанням запорозького авторитету¹⁰. З того ж допиту витягуємо невелику характеристику нашого вже колишнього високопосадовця – він неграмотний, тобто за нього руку приклав на папері письменний.

Ще один із достеменно відомих на тій самій посаді сотник Корицький [Корецький] Яків (1681 – 1684 рр.), який імовірно походив з православної шляхти білоцерківщини, либонь чигиринщини¹¹. Він також мав перемінний досвід служби в козацькому війську на відповідальних посадах, наприклад, полковника Чигиринського в роки однойменних походів 1674 – 1678 рр. Зрештою, разом із «дорошенківцями» перейшов на службу Івану Самойловичу. Узагалі досліднику Володимиру Кривошею вдалось точно локалізувати масовий перехід білоцерківського козацтва до Опішні¹². Між тим, саме рід Корицьких можна надалі асоціювати з Опішнею, адже їхнє прізвище на сотницькій посаді проявляється впродовж друг. пол. XVIII ст., так

---

⁸ Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / упоряд. С. О. Павленко. Київ, 2008. С. 729.

⁹ Там само.

¹⁰ Таку саму історію гойдалок статусу бачимо з Клименком Мойсейем [Мусієм]: 1690–1693 рр. осавул Гадяцького полку; 1718 – 1721 рр. городовий отаман Опішні; 1725 р. наказний сотник Опішні; 1726 р. козак; 1729 р. знову наказний сотник Опішні; 1729 – 1735 р. другий осавул Гадяцького полку. Див. Присяга Гадяцького полку 1718 року / упоряд. І. Синяк. Київ, 2021. С. 272.; Заруба В. Козацька старшина гетьманської України (1648-1782): персональний склад та родинні зв'язки. Дніпро, 2016. С. 212.

¹¹ Горобець В. Світанок Української держави. Люди, соціум, влада, порядки, традиції. Харків, 2017. С. 96.

¹² Кривошея В. Козацька еліта Гетьманщини. – С. 352.

відомо про спадкоємців Якова: сина Романа, та внука Івана. Менш відомо про інших двох синів сотника: Павла і Петра. Повсюдна практика для сотників – пускати коріння на довгі роки свого правління не стала винятком і в нашому дослідженні. Вважається, що так відбувається через обмеженість соціальних ліфтів: полкова і генеральна старшина настільки закрита спільнота, наскільки сотницька малорухлива¹³;

Якщо говорити про сімейні зв'язки тоді зазначимо, що в Корицького Романа Яковича двоюрідним братом був полковий осавул, суддя і наказний полковник гадяцького полку Штишевський [Штиха] Мартин Данилович. Як бачимо, уряд одній сім'ї вдавалося утримувати під час різних політичних обставин, що може вказувати як на підтримання приязних відносин із різними групами старшинського прошарку, так і на незацікавленість в даному регіоні. З іншого боку, це могло б свідчити про потужний вплив у регіоні, авторитет фамілії, але з огляду на непересічну практику Гетьманщини усунення негодних опонентів під час супротиву силоміць, Самойлович і Мазепа навряд пожалкували простого сотника, якби й узагалі зважали на те. З усього спектру перелічених причин правдоподібним нам хочеться вважати варіант із тісними патронально-клієнтарними зв'язками, виявлення лояльності, де і коли потрібно до вищих від себе посадовців, задобрення свого оточення. Секрет успіху осілості влади в балансуванні між найближчим оточенням і віддаленими владними покровителями (старших за посадою) у межах Гетьманщини. Після програшу І. Мазепи в 1709 р. відбувається докорінна зміна. Відтепер для довгого утримання урядів можна не зважати на старшину й посполитих, натомість особисто прохати про уряд імператора Росії, як це було на прикладі очільника нашого полку Милорадовича Михайла Ілліча: «Через три года послѣ назначенія его полковникомъ, гадяцкіе полковыя урядники писали Скоропадскому [...]. Просьба эта осталась безъ всякихъ

---

¹³ Горобець В. Світанок Української держави. Люди, соціум, влада, порядки, традиції. – С. 99.

послѣдствій, такъ какъ гетманъ не имѣлъ власти судить поставленнаго царемъ полковника»¹⁴.

Зафіксована спроба іноземця закріпитись в Опішні між смертю 1725 р. Романа Корицького в Терекському поході й до початку головування Івана Корицького в 1728 р., вона належить сербу Степану Милорадовичу, щоправда на посаді другого сотника. Степан був сином гадяцького полковника Михайла Ілліча народженим ще до переїзду батька з Балканів. З того що відомо – його урядова кар'єра скрізь швидкоплинно завершилась, не тривала більше року: сенчанський сотник¹⁵ (1717 р.), гадяцький полковий наказний осавул (1725 р.), сотник другої опішнянської сотні (1726 р.). Навіть після указу Петра II від 23 червня 1727 р. про зарахування Степана Милорадовича сотником у Малу Росію¹⁶, історики не фіксують його будь-яких посадах. Припускаємо, що син задовольнився отриманою бунчуковою посадою та наділами після смерті батька¹⁷. Як приклад візьмемо Слобожанщину, де ставлення до прибульців-волохів не відзначалося своєю прихильністю, адже вони вклинились в старшинські кола без політичної тяглості, проте претендували на такі самі права і привілеї¹⁸.

У переплетенні поступового зміщення хронології нашого дослідження у бік XVIII ст., необхідно тримати в полі зору дослідження іншу особливість урядування – це практика призначення канцеляристів на головування окремими адміністративними одиницями. Такі випадки не поодинокі

---

¹⁴ Лазаревський О. Люди старой Малороссіи. Милорадовичи. *Кіевская старина*. 1882. № I. Березень. С. 481-482.

¹⁵ Сенчанська сотня Лубенського полку межувала з Комишанською сотнею Гадяцького полку.

¹⁶ Опись высочайшим указам и повелениям, хранящимся в С.-Петербургском сенатском архиве, за 18 век / уряд. П. Баранов. Санкт-Петербург, 1872–1878. Т. 2. С. 85.

¹⁷ Модзалевський В. Малоросійський родословник. Л.– О. Київ, 1910. Т. 3. С. 516.

¹⁸ Маслійчук В. Козацька старшина слобідських полків другої половини XVII–першої третини XVIII ст. Харків, 2009. С. 201-203.

(Григорій Кузьминський¹⁹, Павло Дембовський²⁰). Отже, під таким кутом зору можна дійти не очевидних висновків про генеалогію ставленика, його особливості керування полком та інше. До речі, щодо останнього, то Олександр Лазаревський відмічає схильність канцеляристів до надмірної бюрократизації влади на місцях і бажання великої наживи, що корелюється з їхніми попередніми посадовими обов'язками при Генеральній військовій канцелярії (далі ГВК)²¹. Проте, нам поки не вдалося зафіксувати такі випадки в історії сотні. Поки що, пояснюємо це периферійністю даної сотні, а всі вищенаведені приклади відносяться до центральних (Менська, Корибутівська сотні) земель Війська Запорозького, де розміщувалась ГВК найдовший час (Батурин, Глухів).

Чи не другим-третім у ієрархії після сотників стояв городовий та курінний отаман, він опікувався адмініструванням в полковому центрі або громадах сотні відповідно²². У Опішні посаду городового отамана й наказного сотника здобув Магденко Сидір [Сидор] Лаврінович (1703 – 1708 рр.), його батько служив козаком у Гадяцькому полку з того ж міста²³. Принаймні, якщо батько не був вищим посадою від козака, то таке призначення виглядає кар'єрним злетом, оскільки з посади городових бувало підвищували до полковників чи генеральних старшин²⁴. Щоправда, схоже фамілія здобула розгалужену мережу не стільки в Гадяцькому полку, скільки в недалекій Полтаві через брата Сидора Григорія Магденка і його наступників²⁵. Приклади інших отаманів демонструють нам перетягування на себе більших повноважень (що

---

¹⁹ Казіміров Д. Конфлікти в сотенному середовищі Лівобережної України в середині XVIII ст. *Соціополітичний простір ранньомодерної України: Історичні нариси*. Київ, 2018. С. 156-168.

²⁰ Лазаревський А. Описание старой Малороссии. Материалы для истории заселения, землевладения и управления. – Київ, 1902. Т. 3. С. 273-275.

²¹ Там само.

²² Горобець В. Влада та соціум Гетьманату. Дослідження з політичної і соціальної історії ранньомодерної України. Київ, 2009. С. 74.

²³ Модзалевський В. Малоросійський родословник. Л.– О. Київ, 1910. Т. 3. С. 248.

²⁴ Горобець В. Влада та соціум Гетьманату. Дослідження з політичної і соціальної історії ранньомодерної України. Київ, 2009. С. 74.

²⁵ Модзалевський В. Малоросійський родословник. Л.– О. – С. 248-251.

не входило в їхню компетенцію). Такий прецедент зафіксований у Менській сотні Чернігівського полку, коли величківський отаман Савка Чуйко зібрав людей, пограбував шинок, комору та ледве не схопив Йосипа Сахновського (сина впливової родини в тій сотні; його послали вирішити питання). Усе через примус сім'єю Сахновських підданих до відбування повинностей на їхню користь, як господарів та сплачування консистенти (натурального, або грошового податку) з чим був категорично незгодний отаман²⁶.

1.2. Забезпечення старшини

Звичною практикою у Гетьманщині було отримання старшиною земельних наділів. Від початку власного устрою гетьмани не скупились на пожалування, така тенденція зберігалась чи не до самісінької ліквідації, але про все по-порядку. Форми володіння землею можна поділити на три розряди: 1. Безстрокове, безперешкодне володіння; 2. Володіння, якого можна позбавити гетьманським чи царським указом; 3. Тимчасове володіння, для власних господарських потреб. Також з'ясуємо поняття «на ранг» – це та земля, яка давалась на час перебування гетьмана, старшини тощо, на відповідній посаді, в ідеалі, такі землі повинні були повертатись відразу після усунення з посади. Хоча рангові землі вже в часи 1670 – 1680-х рр. переходять в пожиттєве володіння, або в спадкове²⁷. Також повинні знати особливість Гадяцького полку, таку як Гадяцький «ключ» або «замок» – це комплекс маєтків на ранг гетьманові, також Гадяч з околицями виводиться з-під юрисдикції полку, мав власну адміністрацію (управлявся «господарем», який підпорядковувався гетьману напряму) та охоплював низку прилеглих поселень.

Як можна здогадатись із таким підходом активного земельного дарування, для задобрення старшини, та масових переселень у друг. пол. XVII

---

²⁶ Казіміров Д. Конфлікти в сотенному середовищі Лівобережної України в середині XVIII ст. – С. 159–160.

²⁷ Алмазов А. Политический портрет украинского гетмана Ивана Самойловича в контексте русско-украинских отношений (1672 – 1687 г.). – С. 90-91.

ст., майже не залишилось незайманої землі. Відповідно через це утворився земельний дефіцит. Натомість постійні спроби офіційного підпорядкування нових земель, для Гетьманщини в напрямку Слобожанщини, Низу довгий час не схвалювались Москвою²⁸. До всіх вищеперелічених негараздів додаємо інкорпорацію у 1709 р. Котелевської сотні Охтирським полком Слобідської України. Все це підводить нас до «Генерального слідства про маєтності» проведеного за гетьманування Д. Апостола. До Гадяцького замку за ревізією в Опішнянській сотні віднесено 256 посполитих двори (9,6% від загальної кількості в ключі), це третій за кількістю показник у полку²⁹. Містечко Опішнє, села Батьки та Глинське зараховані до Гадяцького замку, але найцікавіша інформація тут кому, ким і коли видавалися права на посмертне володіння (не спадкове!): полковому хорунжому Воронченку Іллі с. Батьки від І. Мазепи, Якову Корицькому с. Глинське від гетьмана І. Самойловича, м. Опішнє «ни въ чіємъ владенїи, кромѣ замкового, не были и нынѣ при замку»³⁰. Попри те, що в окремі села такі перепадали навіть сотникам, полкова разом із сотенною старшиною бажали отримувати більше «респектов» на ранг, як це в інших полках³¹.

Іншим видом власництва, прибутковим на тогочасних українських теренах було млинарство³². Так, описує промислову вдачу старшини Т. Таїрова-Яковлева: «Українська еліта славилася неабиякою підприємливістю і господарністю (цими рисами вона відрізнялася від польської шляхти). Чого варті, скажімо, лише млини!»³³. Що вже казати, якщо топоніміка довкруз

---

²⁸ Алмазов А. Политический портрет украинского гетмана Ивана Самойловича в контексте русско-украинских отношений (1672 – 1687 г.). С. 182-183.

²⁹ Власні підрахунки з джерела. Див. Генеральное следствие о маєтностях Гадяцького полка 1729–1730 г. / упоряд. Издание Полтавского губернского статистического комитета, Полтава, 1893 р. С. 3.

³⁰ Там само. С. 7.

³¹ Там само. С. 12-13.

³² Маслійчук В. Козацька старшина слобідських полків другої половини XVII–першої третини XVIII ст. – С. 137.

³³ Таїрова-Яковлева Т. Повсякдення, дозвілля і традиції козацької еліти Гетьманщини / пер. з рос. Т. Кришталовська. Київ, 2020. С. 34.

Опішні нам вказує на поширеність явища. Економічна вигода від млинів не обмежувалась розмелюванням зерна, при млинах також збирали і розводили рибу. Городовий отаман Опішні Клименко Мойсей володів одним мучним та одним ступним колом на Лукашевій греблі, за що платив податки в казну³⁴. Також той самий сотник другої сотні Лихопой Іван, по смерті якого вдова володіла греблею у два кола мучних³⁵.

У 30-х рр. XVIII ст. в Опішні розвивається альтернативний, але від того не менш потужний вид заробітку – селітряні варниці. Відправною датою можна вважати 26 жовтня 1730 р., коли гетьман Данило Апостол відправив листа Григорію Граб'янці, на той час гадяцькому полковнику, в якому дозволив мешканцям сотенного містечка Опішні Опішнянської другої сотні селітряний промисел, аби закрити потреби полкової артилерії³⁶. У 1737 р. власники промисловостей утворюють Опішнянську селітряну компанію, вона забезпечувала потреби війська в поросі³⁷. Джерела фіксують, як простих козаків, так і неурядову старшину, яка мала вигоду з селітряного промислу.

У проміжних підсумках наголосимо, що Опішнянська сотня утворилась від початку створення Гадяцького полку і функціонувала до його ліквідації. Сотня переживала метушливі часи частих адміністративно-територіальних перетворень поки в 1660-х не унормувалась політична ситуація на Лівобережжі, а разом із нею і територіальні розмежування. Попри відносну стабільність не вистачає кількісно підтверджених свідчень про старшину, для ґрунтового аналізу, необхідні нам вказівки починаються приблизно з 70-х рр. XVII ст. Це певною мірою перегукується з тим, що Гадяцький полк, як остаточний, самостійний феномен, утверджується саме в означений період. Раніше його очільники та й самі реґіментарі тільки наважувались на адміністративну зсуви в цій місцевості, та все ніяк не на користь Гадяча: то

---

³⁴ Присяга Гадяцького полку 1718 року / упоряд. І. Синяк. – С. 272.

³⁵ Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. Енциклопедія. Київ, 2010. С. 475.

³⁶ Пришляк В. Григорій Граб'янка (історико-генеалогічна розвідка). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2011. С. 556.

³⁷ Полтавщина: енциклопедичний довідник. / ред. Кудрицький А. Київ, 1992. С. 616.

розділені сотні між Полтавою і Миргородом, а то Зіньківський полк перебирав на себе урядові функції.

Опішня – містечко для якого важливе розташування на порубіжжі вільного від адміністрації Поворскля з одної сторони, і спроб усе поставити на бюрократичні рейки з другої. Завдяки чому сотники запорозького походження добре себе тут почували, водночас затяті канцеляристи з центральної Гетьманщини обходили стороною. Навіть жалування царя чи покровительство «високочолого» родича в полку не гарантувало стабільності у питаннях місцевої влади. Старшина вміло балансувала між лояльністю до вищої влади і згоди з тутешнім населенням, а деколи набравшись достатньої підтримки, об'єднавшись з громадою сотенні урядники цілком могли відстояти локальні інтереси. Ясна річ, що з кожним новим десятиліття XVIII ст. насувається все більша лавина витіснення з карт малоосвоєних просторів південного заходу під головуванням Російської імперії, заразом просочуються спроби контролю та унормування звичаєвого козацького права на найнижчому рівні³⁸. Далі перенесемо увагу на інший затінок Гадяцького полку.

---

³⁸ З 1715 р. сотенна старшина лише виносила трьох кандидатів на сотника з-поміж них гетьман і царські урядовці затверджували одного. Див. Панашенко В. Полкове управління в Україні (середина XVII – XVIII ст.). Київ, 1997. С. 44.

Розділ 2. Комишанська сотня

Ведучи мову після Опішні про Комишню маємо усвідомлювати відстані, які відділяють два населені пункти. Вони аж ніяк не сусідять одне з одним, навпаки, територіально лежать у протилежних кінцях Гадяцького полку. Неспроста, для повної картини старшинських соціальних, політичних, економічних і врешті, династичних процесів обрані дві сотні з різних кінців одної адміністративної одиниці. *Komiszna* відома від початку усіх перепитій Хмельниччини і також нанесена на карту Боплана у 1648 р., стоїть на річці Хорол. Якщо над опішнянською старшиною тяжів центр у Полтаві, то Комишня підпадала миргородським взаємовпливам, виражалось це хоча б у нелегкий час територіального перекроювання і офіційного підпорядкування (1649 – 1658 рр., 1660 – 1662 рр.). Як би там не було, Комишня однаково зберігала міцний зв'язок із Гадяцькою волостю, тому що вона видно входила в її склад щонайменше з Богдана Хмельницького, а у 1666 р. гетьман Іван Брюховецький просив у чергових Московських статтях про пожалування і йому на ранг міст цієї волості³⁹. Сотня пережила Зіньківський полк (1662 – 1672 рр.) і нарешті підпорядковувалась Гадячу (1672 – 1782 рр.). Друга сотня утворилась приблизно в 1720-х рр., але підтвержене відлуння про другу сотню доносяться починаючи з 1760-х рр., далі вона спорадично з'являлась і зникала у документах, аж до ліквідації Гетьманщини⁴⁰.

2.1. Походження і кар'єра старшини

У походженні старшини Комишнянської сотні здебільшого не виявили нічого надзвичайного. Сотники так само здобували видні місця завдяки патронально-клієнтарним зв'язкам. Бувало й за довгу службу батьків у Комишанській сотні діти отримували жалування від інститутів полкової та

---

³⁹ Источники Малороссийской истории / уряд. Д. Бантыш-Каменский. Москва, 1858. Т. 1. С. 9.

⁴⁰ Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. у 2 кн. / В. Смолій та ін. Київ, 2018. Т. 1. С. 239-240

генеральної влади. У 1729 р. Ананія Неділька, сина сотника, ордером від Гадяцької полкової канцелярії удостоєно значковим товаришем, нагадаємо, що рішеннями у полковій канцелярії відає полковник і писар, Гаврило Милорадович та Іван Ситенський відповідно. Далі березень 1745 р., однією з підстав переведення на службу військового товариша для ГВК була зразкова служба батька на посаді сотника⁴¹. Після Терекського походу 1725 р. Данило Неділька відійшов від керування сотнею, також вакуум перевірених свідчень триває більше 10 років.

Нарешті поведемо мову, про цікавий приклад «інакшості», і цього разу він не пов'язаний із сербами в полку. Унікальність цього урядування у вихрещеному сотнику ромського походження Золотаревському Павлу Антоновичу. Це один з тих винятків, коли ром обіймає виборну козацьку посаду незмінно довгі роки (див. Додаток 2). До того ж потребує підтвердження посадова спадковість влади в колі Золотаревських, але попередньо видно, що їхня династія не підкорювала інших значимих постів у Гадяцькому полку. Їхній рід не розпорошувався багатьма сотнями Гадяцького полку, а накопичувався і успадковувався у одній. Однак, якщо відійти до сусіднього Миргородського полку побачимо тезків із прізвишками Золотаревських, поки що важко сказати напевне, чи мають вони кривні зв'язки.

Усі наші спостереження будови соціальних зв'язків Золотаревських, поки що добре перегукуються з описами ромського населення у Гетьманщині здійсненим істориком-архівістом Михайлом Плохінським: «Тесная связь членов семьи не разрывалась даже и тогда, когда не было связывающего звена, например главы семьи, и когда каждый член семьи мог бы жить отдельно»⁴², – щоправда він писав скоріше про кочовиків, а наші Золотаревські дуже добре

---

⁴¹ Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. Енциклопедія. – С. 538.

⁴² Плохинский М. Иноземцы в Старой Малороссии. Ч. 1: Греки, цыгане, грузины. Москва, 1905. С. 198.

осіли в сотні. За підрахунками Володимира Кривошеї козацько-старшинська династія Золотаревських у останні 18 років Гетьманщини займала поважну кількість посад у Війську: чотири, якщо бути точним, але це багато в порівнянні з іншими⁴³.

Про довгострокові династичні переплетення, або ж кар'єри конкретних осіб нижче сотника у Комишні та околицях говорити не доводиться. З усього товариства першої сотні за 1648 – 1782 рр. достовірно підтвердити вдалось сімох старшин (2 отамани, 1 осавул, 2 писарі, 2 хорунжих), з другої сотні не знайдено жодного. У цьому криється і найголовніша проблематика дослідження, на жаль, ми маємо справу з критично малою кількістю виданої історіографії та опублікованих джерел з акцентами на сотенних династіях Гетьманщини.

2.2. Забезпечення старшини

Як ми вже писали раніше, містечко Комишня відносили до рангових володінь гетьманів, отже воно підлягала господарю Гадяцького замку. Усі економічні вигоди діставались передусім гетьману. Ось як просив Іван Брюховецький в своє підпорядкування Комишню: «чтобъ оныя всѣ съ мельницами, съ селами, съ полями и с иными угоды, къ намъ надлежащими, на булаву Гетманскую шли»⁴⁴. З другого боку на ласі шматки налітали полковники, так Григорій Граб'янка отримав на ранг Комишню і села тієї сотні Остапівку та Грим'ячку⁴⁵. У 1732 р. Російська імперія намагається унормувати кількість дворів, яка видавалась полковникам, а для сотенної влади залишалась велика диспропорція, багато чого вирішували попередні надання. Прискорювало процес згаданого раніше дефіциту те, що рангові маєтності відставна старшина не повертала. Дійшло все до того, що станом на 1740 р.:

---

⁴³ У підрахунок вівся у спектрі від генеральних до сотницьких урядів, наказні також рахувались, однак не увійшла в підрахунок неурядова старшина. Див. Кривошея В. Козацька еліта Гетьманщини. – С. 339.

⁴⁴ Источники Малороссийской истории / уряд. Д. Бантыш-Каменский. – Т. 1. С. 9.

⁴⁵ Пришляк В. Григорій Граб'янка (історико-генеалогічна розвідка). – С. 555.

«В полку Гядяцком свободных восковых городов, местечек, сел и деревень не имеется»⁴⁶, і це єдиний полк у якому це сталося так швидко.

Що Опішнянська, що Комишнянська сотня переживали спільні біди в земельних питаннях, і можна припустити, що кожен справлявся по своєму. Якщо для Опішні найближчою відрадою були простори Поворскля, то для комишанців, зручніше б навідувати Слобожанщину. Проте, вдалось натрапити лише на опосередковані свідчення, до того ж навряд старшинського походження, зате показові: жителька Комишні Агафія Яциха Крутиха 17 вересня 1679 р. продала греблю зі ставом і підставками у Воронежському повіті на річці Османі, її власність розташовувалась на Глухівському шляху⁴⁷. Отже, важко судити про тенденції з одної згадки, але те що жителі сотні обирали північно-східне прикордоння для розширення – безперечно.

За дворами і землями стояли люди, адже великі наділи без людського ресурсу залученого, для роботи просто заростуть хащами. Навіть тут перебирали на свою сторону якнайбільше полковники, що ускладнювало заробіток сотників. Мова йде не лише про селян у рангових і особистих володіннях полковника, але і про окремих, як їх виділяє Вадим Дядиченко, «издавна по полковников отделенные», зокрема у Комишанській сотні⁴⁸. Як би то не було, а й тут вищі посадовці стараються підібгати під себе якнайбільше залежних людей.

Щодо оплати ратушних, сотенних писарів, маємо дані за 20-ті рр. XVIII ст. і вони невітійно низькі, для Комишанської сотні, писалось так: «зо всякого дыма мужикого зо всей сотни по 1 копейке»⁴⁹. Для зрозумілішого нам порівняння трохи вище оцінювали роботу сотенної канцелярії в Опішні по 2

---

⁴⁶ Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. в 2 кн. – Т. 2. С. 22.

⁴⁷ Модзалевський В. Малоросійський родословник. Л.–О. – Т. 3. С. 14.

⁴⁸ Дядиченко В. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. Київ, 1959. С. 208.

⁴⁹ Там само. С. 293.

коп. з усі посполитих дворів і восьмачка хліба, що також не назвемо високим показником.

Зрештою, мабуть помітно, що потенціал Комишанської сотні в рази відстає від Опішнянської за політичною, економічною, соціальною, назвемо це так, потужністю. Власне, населенням і маєтками сотня також поступалась. У період ліквідації Гетьманщини, за описом Чернігівського намісництва 1782 р. Комишанські сотні разом мали 110 поселень і 6 111 душ, тоді як Опішнянські сотні 201 поселення і 9 674 душ⁵⁰. У підсумку старшина з тієї сотні кількісно менше виказує себе в джерелах, оскільки шлюби з недостатньо шляхетними козаками не цікавили заможних. Спільною хронічною проблемою полку була недостача регулярних виплат за службу. Компенсувалось це відпуском землі з господарством в тимчасове користування, завдяки яким старшина могла щось собі заробити. Як правило, перш ніж звільнитись з посади, старались здобути собі рангові маєтки в безстрокове володіння, що в свою чергу призвело у 1740 році до банального дефіциту вільної землі. На щастя, рішенням, для прикордонних полків, були чималі неосаджені простори.

---

⁵⁰ Шафонский А. Черниговского наместничества топографическое описание с кратким географическим и историческим описанием Малой России. Киев, 1851. С. 80.

Висновки

Нам вдалось у результаті дослідження з'ясувати, що історіографія про формування старшинських династій Гадяцького полку переважно досліджувалась крізь призму гетьманів, генеральної старшини і московських урядників, через що малодосліджена і потребує більшої уваги проблематика патронально-клієнтарних зв'язків у колі дрібної сотенної старшини. Через велику кількість довідкової, фактографічної літератури виникає неузгодженість і різночитання між дослідниками, що породжує плутанину під час точного ідентифікування хронології та антропонімії старшин. У історіографії з Гетьманщини присутнє широко витлумачене уявлення про універсальні соціально-культурні процеси для всієї старшини, без урахування локальних інтересів, які можуть відрізнятись навіть від сотні до сотні.

Під час формування старшинських династій, ми зауважили подібності в утвердженні своєї сотенної влади. Якщо говорити детальніше, то перше питання стосується успадкування урядів представниками одної фамілії на довгі роки, від батька до сина. Також практикувались підвищення за рахунок як прямої, так і бічної кривної спорідненості. Формальною підставою, для надання дітям титулу неурядової старшини могла бути зразкова служба батька, що цілком співвідносилось в обох сотнях. Однаково знайома для Опішнянських й Комишанських сотень головування «прибульців», тобто людей з вираженими етнічними (серби, роми), або статусними (колишній кошовий) ознаками. Також, схожість матеріального забезпечення старшини в однаковому використанні впливу для зміни форми володіння землею з розряду тимчасового використання у безстрокове володіння, наслідками став старшинський майновий дефіцит у всьому полку в 1740 р. Вочевидь, на рівні полковому питання стояло гостро, тому одним із властивих рішень були освоєння нових земель, під господарства.

Відмінними у зв'язку з посталою проблемою були, найімовірніше, напрямки старшинських освоєнь, для комишан у напрямку Слобідської

України, для опішнях Поворскля. Інша відмінність полягає у тому, що обоє містечок мають різний соціально-економічний потенціал, а головне Комишанська сотня значно відстає в людському ресурсі. Також Опішня від 30-х рр. XVIII ст. здобуває привілею на селітряний промисел і поступово його розвиває.

Звісно, що дослідження на цьому не вичерпне і потребує подальшого розвитку думки. Для вдосконалення необхідно уважно вичитати історіографію на згадки потрібних сюжетів з тих сотень, які цікавлять; попрацювати з географічними та іменними покажчиками опублікованих і неопублікованих джерел. В ідеалі, для сформування цілісного уявлення про Гадяцький полк бажано долучити всі його сотні. Виграшним ходом для майбутнього тексту стане впровадження неурядової старшини, а ще з «Гадяцьким замком» гетьманських придворних (урядники і слуги).

Список використаних джерел і літератури

1. Джерела

1. Генеральное следствие о маетностях Гадяцкого полка 1729 – 1730 г. Полтава: Издание Полтавского губернского статистического комитета, 1893 р. 45 с.
2. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / упоряд. С. О. Павленко. Київ: Києво-Могилянська академія, 2008. 1142 с.
3. Источники Малороссийской истории / упоряд. Д. Бантыш-Каменский. Москва: В Университетской Типографии., 1858. Т. 1. 339 с.
4. Личный состав малоросійской козацкой старшины въ 1725 году. *Київська старовина*. 1904. № LXXXVI. Червень-серпень. С. 1-31.
5. Опись высочайшим указам и повелениям, хранящимся в С.-Петербургском сенатском архиве, за 18 век / упоряд. П. Баранов. Санкт-Петербург: Печатано в типографии Правительствующего сената, 1872 – 1878. Т. 2. с.
6. Присяга Гадяцького полку 1718 року / упоряд. І. Синяк. Київ, 2021. 568 с.
7. Реєстр Війська Запорозького 1649 року / упоряд. В. Тодійчук. Київ: Наукова думка, 1995. 592 с.
8. Шафонский А. Черниговского наместничества топографическое описание с кратким географическим и историческим описанием Малой России. Киев, 1851. 724 с.
9. *Delineatio generalis Camporum Desertorum vulgo Ukraina : cum adjacentibus provinciis*. URL: <https://www.loc.gov/resource/g7100.ct000383/?r=0.043,0.308,0.622,0.308,0>, (дата звернення: 13.06.2022.).

2. Література

1. Алмазов А. Политический портрет украинского гетмана Ивана Самойловича в контексте русско-украинских отношений (1672 – 1687 г.). Москва, 2012. 285 с.

2. Багалій Д. Дополнительное сведение о бывших на ладожском канале казаках. *Київська старовина*. 1884. № X. Жовтень. С. 357-361.
3. Горобець В. Влада та соціум Гетьманату. Дослідження з політичної і соціальної історії ранньомодерної України. Київ: Інститут історії України НАН України, 2009. 271 с.
4. Горобець В. Світанок Української держави. Люди, соціум, влада, порядки, традиції. Харків: Клуб Сімейного дозвілля, 2017. 447 с.
5. Грушевський М. С. Історія України-Руси. Нью-Йорк: Книгоспілка, 1956 р. Т. 8. 864 с.
6. Грушевський М. С. Історія України-Руси. Нью-Йорк: Книгоспілка, 1958 р. Т. 10. 594с.
7. Дядиченко В. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. Київ: Видавництво АН УРСР, 1959. 532 с.
8. Історія українського козацтва: Нариси: у 2 т. / В. Смолій та ін. Київ: Києво-Могилянська академія, 2007. Т. 2. 724 с.
9. Казіміров Д. Конфлікти в сотенному середовищі Лівобережної України в середині XVIII ст. *Соціополітичний простір ранньомодерної України: Історичні нариси*. Київ: Інститут історії України, 2018. 622 с.
10. Лазаревский А. Описание старой Малороссии. Материалы для истории заселения, землевладения и управления. Київ: Тип. К.Н. Милевского, 1902. Т. 3. 456 с.
11. Лазаревський О. Люди старой Малороссии. Милорадовичи. *Київская старина*. 1882. № I. Березень. С. 479-498.
12. Маслійчук В. Козацька старшина слобідських полків другої половини XVII–першої третини XVIII ст. Харків: Харків. приватн. музей міськ. садиби, 2009. 356 с.
13. Павленко С. Оточення гетьмана Мазепи: Соратники та прибічники. Київ: Києво-Могилянська академія, 2004. 602 с.

14. Панашенко В. Полкове управління в Україні (середина XVII – XVIII ст.). Київ: Ін-т історії України НАН України, 1997. 74 с.
  15. Плохинский М. Иноземцы в Старой Малороссии. Ч. 1: Греки, цыгане, грузины. Москва: Типография Г. Лисснера и Д. Собко, 1905. 235 с.
  16. Пришляк В. Григорій Граб'янка (історико-генеалогічна розвідка). *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів: Інститут українознавства ім. І.Крип'якевича НАН України, 2011. С. 550-568.
  17. Таїрова-Яковлева Т. Повсякдення, дозвілля і традиції козацької еліти Гетьманщини / пер. з рос. Т. Кришталовська. Київ: "Видавництво "КЛЮ""", 2020. 186 с.
  18. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. у 2 кн. / В. Смолій та ін. Київ: Інститут історії України, 2018. Т. 1. 610 с.
  19. Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. в 2 кн. / В. Смолій та ін. Київ: Інститут історії України, 2018. Т. 2. 580 с.
  20. Щербань А. Л. Роль Опішні в історії Слобожанщини XVII століття. *Серія «Історія України. Українознавство: історичні та філософські науки»*. Харків, 2020. № 31. С. 6-16.
3. *Довідкові (бібліографічні) видання, енциклопедії, словники*
1. Заруба В. Адміністративно-територіальний устрій та адміністрація Війська Запорозького у 1648-1782 рр. Дніпро: Ліра, 2007. 380 с.
  2. Заруба В. Козацька старшина гетьманської України (1648-1782): персональний склад та родинні зв'язки. Дніпро: Ліра, 2016. 932 с.
  3. Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. Енциклопедія. Київ: Стилос, 2010. 791 с.
  4. Кривошея В. Козацька еліта Гетьманщини. Київ: ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. 452 с.

5. Модзалевський В. Малоросійський родословник. Л.– О. Київ: Типо-Литогр. С. В. Кульженко, 1910. Т. 3. 824 с.
6. Полтавщина: енциклопедичний довідник. / ред. Кудрицький А. Київ: "Укр. енциклопедія" ім. М. П. Бажана, 1992. 1022 с.
7. Gajecky G. The Cossack Administration of the Hetmanate. Cambridge, Massachusetts: Harvard Ukrainian Research Institute, 1978. Vol. 1. 394 p.

Додатки

Додаток 1. Таблиця Опішнянських сотників

Персоналія	Роки	Джерела	Коментарі
Тепличенко Сергій Іванович	?–10 жовтня 1649–54 рр.–?	Заруба В. Адміністративно-територіальний устрій та адміністрація Війська Запорозького у 1648-1782 рр. Дніпро, 2007. С. 182; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. Енциклопедія. Київ, 2010. С. 117; Реєстр Війська Запорозького 1649 року / упоряд. В. Тодійчук. Київ, 1995. С. 416; Gajecky G. The Cossack Administration of the Hetmanate. Cambridge, Massachusetts, 1978. Vol. 1. P. 386.	
~Уманець Іван	?–травень 1661 р.–?	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117.	

<p>Воронченко Ярема</p>	<p>?–вересень 1669/21 грудня 1670–7 лютого 1671 рр.–?</p>	<p>Заруба В. Козацька старшина гетьманської України (1648-1782): персональний склад та родинні зв'язки. Дніпро, 2016. С. 89; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117; Gajesky G. The Cossack Administration. Vol. 1. P. 386.</p>	
<p>Іван Леонтович</p>	<p>?–вересень 1678 р.–?</p>	<p>Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 266; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. Київ, 2010. С. 117;</p>	<p>Повний/наказний?</p>
<p>Корицький [Корецький, Коритський, Коряцький] Яків Гаврилович?</p>	<p>?–1681–84 рр.–?</p>	<p>Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 227; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117; Gajesky G. The Cossack Administration. Vol. 1. P. 386.</p>	

Кирилович [Кирилів] Василь	?–25 липня 1687–88 рр.–?	Заруба В. Адміністративно-територіальний устрій. С. 182; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117; Gajesky G. The Cossack Administration. Vol. 1. P. 386.	
~Корицький [Корецький] Павло Якович	?–15 березня 1688 р.–?	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117.	
Кирилович [Кирилів] Василь	?–1688–95 рр.	Заруба В. Адміністративно-територіальний устрій. С. 182; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117; Gajesky G. The Cossack Administration. Vol. 1. P. 386;	
~Корицький [Корецький] Петро Якович [Яковенко?]	1695–96 рр.	Заруба В. Адміністративно-територіальний устрій. С. 182; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117; Gajesky G. The	Юрій Гаєцький припускає, що він очолював другу сотню.

		Cossack Administration. Vol. 1. P. 386.	
Корицький [Корецький, Коритський, Коряцький] Роман Якович	24 січня 1696– 1725 рр.–?	Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / упоряд. С. Павленко. Київ, 2008. С. 193; Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 227; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117; Gajesky G. The Cossack Administration. Vol. 1. P. 386.	
Лихопой [Лихопій] Філон [Филон, Филимон]	1696/97–1702/03 рр.–?	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 276; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117; Gajesky G. The Cossack Administration. Vol. 1. P. 386.	2-ї сотні.

<p>Магденко Сидір [Сидор] Лаврінович [Лаврентійович]</p>	<p>?–1703–08 рр.–?</p>	<p>Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 289; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117; Gajesky G. The Cossack Administration. Vol. 1. P. 386.</p>	<p>Наказний. Син козака Гадяцького полку. Займав одночасно уряди сотника і отамана.</p>
<p>Магденко Яків Сидорович Клименко</p>	<p>1721–22 рр.</p>	<p>Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 289; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117; Gajesky G. The Cossack Administration. Vol. 1. P. 387.</p>	<p>Наказний. Займав одночасно уряди сотника і хорунжого.</p>
<p>Селецький Василь</p>	<p>?–1722 рр.–?</p>	<p>Багалій Д. Дополнительное сведение о бывших на ладожском канале казаках. <i>Київська старовина</i>. 1884. № X. Жовтень. С. 359.</p>	<p>2-ї сотні.</p>

Клименко Мойсей [Мусій, Мойсій]	1725 р.	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 212; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117; Присяга Гадяцького полку 1718 року / упоряд. І. Синяк. Київ, 2021. С. 272; Gajecy G. The Cossack Administration. Vol. 1. P. 386.	Наказний. Уже в 1726 р. згадується в статусі козака.
~Саско Іван	1725 р.	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117.	
Барабаш [Барабашенко] Іван	Грудень 1725 р.	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 33; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117; Присяга Гадяцького полку 1718 року / упоряд. І. Синяк. Київ, 2021. С. 200.	Наказний 1-ї, або 2-ї сотні. Сер. XVIII ст. отаман с. Батьки Опішнянської сотні

Милорадович Степан [Стефан] Михайлович	?–1726 р.–?	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 317; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117; Gajesky G. The Cossack Administration. Vol. 1. P. 387.	2-ї сотні. Син гадяцького полковника Михайла Милорадовича
~Корицький [Корецький, Коритський, Коряцький] Іван Романович	6 червня 1727 р.	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117.	Наказний.
Корицький [Корецький, Коритський, Коряцький] Іван Романович	1728–35/39/41 рр.	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 227; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117; Gajesky G. The Cossack Administration. Vol. 1. P. 387.	
Клименко Мойсей [Мусій]	1729 р.	Присяга Гадяцького полку 1718 року. С. 272.	Наказний.
~Серацький Яків	1736 р.	Кривошея В. Козацька старшина	Наказний.

		Гетьманщини. С. 117.	
Дем'янович [Дем'янів, Дем'янов] Андрій Дем'янович	1739–60 рр.	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 135; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117.	2-ї сотні.
~Таран Іван	1740 р.	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117.	Наказний.
Панченко Артем	1741–55/58 рр.	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 364; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117; Gajesky G. Cossack Administration. Vol. 1. P. 387.	
~Руновський Максим Іванович	15 грудня 1755– 62 рр.	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117.	
~Биковський Юрій Васильович	19 червня 1760– 71 рр.	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117.	3-ї сотні.

~Биковський Лев Васильович	18 жовтня 1760– 71 рр.	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117.	2-ї сотні.
Момонтів [Момотов] Федір Михайлович	1762–2 травня 1768 р.	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 330; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117.	Полковий хорунжий в абшиті (відставці)?
~Руновський Пилип Іванович	22 травня 1771– 82 рр	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117.	
Балясний Пантелеймон Петрович	9 вересня 1771– 82 рр.	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 33; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117.	3-ї сотні.
Калатура Кирило Степанович	8 березня 1772– 82 рр.	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 197; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 117.	2-ї сотні.

Додаток 2. Таблиця Комишанських сотників

Персоналія	Роки	Джерела	Коментарі
[Ганджа?] Павло Григорович	?–10 жовтня 1649 р.–?	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 117; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 116.	
Гречаний [- Потребич] Степан [Стефан] Прокопович	?–серпень 1657– березень 1658 рр.–?	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 115; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 116.	
~Корсунець Семен Симонович	?–квітень–28 серпня 1659 р.–?	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 116.	
~Сагайдачний Михайло Гаврилович	(?–листопад– грудень 1659 р.– ?)	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 116.	
Супруненко Гнат [Ігнат]	?–25 травня 1672–78 рр.–?	Заруба В. Адміністративно- територіальний устрій. С. 155; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С.	

		116; Gajecky G. Cossack Administration. Vol. 1. P. 376.	
Крупський Юсько [Юзько, Юско]	?–25 червня 1687 р.–?/липень 1687 р.–?	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 248; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 116; Павленко С. Оточення гетьмана Мазепи: Соратники та прибічники. Київ, 2004. С. 559; Gajecky G. Cossack Administration. Vol. 1. P. 376.	
Неділька [Неділько, Неділка] Данило Ілліч	1715–25 рр.–?	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 337; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 116; Личный составъ малороссійской козацкой старшины въ 1725 году. <i>Київська старовина</i> . 1904. № LXXXVI. Червень-	1725 р. у Терекському поході.

		серпень. С. 19; Gajecky G. Cossack Administration. Vol. 1. P. 376.	
Барзевич [Борзевич] Атанас [Атанасій, Афанасій]	1725 р.	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 53; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 116; Личный составъ малоросійской козацкой старшины въ 1725 году. № LXXXVI. Червень- серпень. С. 20; Gajecky G. Cossack Administration. Vol. 1. P. 376.	Наказний. У 1725 р. згадується на уряді хорунжого.
~Яценко Іван	?–12 листопада 1728–36 рр. –?	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 116;	
~Таранченко Кирило	1736 р.	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 116;	Наказний.
~Золотаревський Павло Антонович	17 жовтня 1737 р.–?	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 116;	Наказний.

Золотаревський Павло Антонович [Антонов]	30 листопада 1738–67 рр.	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 186; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 116; Gajesky G. Cossack Administration. Vol. 1. P. 376.	Ромського походження (єдиний випадок, коли ром обіймає виборну козацьку посаду?).
~Золотаревський Петро	1749–62 рр.	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 186.	2-ї сотні.
Михайловський Семен	21 березень 1760–67 рр.	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 321; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 116.	2-ї сотні.
~Трояновський Іван	1767 р.–?	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 116.	Наказний.
Михайловський Семен	28 березня 1767– 73 рр.–?	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 321; Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С.	

		116; Gajecky G. Cossack Administration. Vol. 1. P. 376.	
Золотаревський Гаврило Павлович	4 квітень 1779– 82 рр.	Заруба В. Козацька старшина гетьманської України С. 186; Gajecky G. Cossack Administration. Vol. 1. P. 376.	2-ї сотні.
~Золотаревський Василь Антонович	1780 р.–?	Кривошея В. Козацька старшина Гетьманщини. С. 116.	